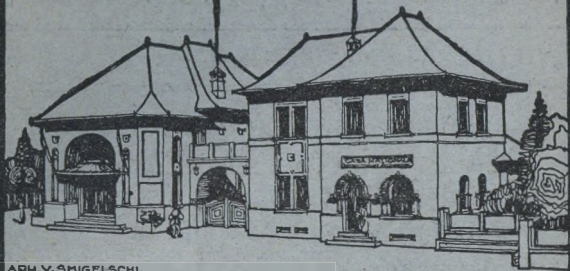

135502 133502

PROIECT DE
CASA NAȚIONALĂ

ARH. V. SMIGELSKI.

BIBLIOTECA POPORALĂ A „ASOCIAȚIUNII”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Publicație periodică.

Anul XVII.

Nr. 145.

Martie 1927.

Casa țaranului român

— Sfaturi —

DE

IOAN POP-RETEGANUL.

Editura „Asociațiunii“, Sibiu, Strada Șaguna 6

Prețul Lei 5.—

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatură română și cultura poporului român”.

intemeiată la 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:

M. S. Regele FERDINAND I.

Prezident activ:

Vasilie Goldiș.

Vice-prezident I:

Dr. Oct. Russu.

Vice-prezident II:

Dr. Gh. Preda.

Comitetul central al „Asociațiunii” număra 50 de
funcționași din toate părțile societății românești.

**E de datoră fiecărui bun
Român să sprijinească „Aso-
ciațiunea” abonând publicațiile
ei și înscriindu-se de membru.**

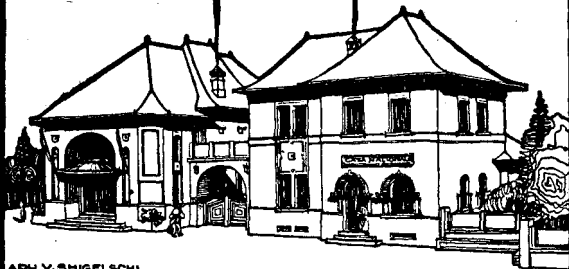
Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale,
odată pentru todeauna. Lei 5000—
Membru fondator al „Asociațiunii”,
odată pentru todeauna. 1000—
Membru pe viață al „Asociațiunii”,
odată pentru todeauna. 500—
Membru activ al „Asociațiunii”, anual
Membru ajut. al „Asociațiunii”, anual
10—

133502

650727

PROIECT DE
CASĂ NAȚIONALĂ

ADH. V. SHIGELSKI.

BIBLIOTECA POPORALĂ A „ASOCIAȚIUNII“

Publicație periodică.

Anul XVII.

Nr. 145.

Martie 1927.

Casa țăranului român

— Sfaturi —

DE

IOAN POP-RETEGANUL.

Editura „Asociațiunii“, Sibiu, Strada Șaguna 6.

Cuvânt înainte.

Dacă vei citi despre „Casa țaranului român“, cititorule, să știi că le-a așternut pe hârtie un dascăl român, care a suferit, a pățimit mult, ca să te ridice din noaptea întunerecului: Ioan Pop-Reteganul, adevărat Ioan Pop din Reteag.

Lumea întreagă, adevărat lumea, care mai gândește în zilele noastre (că sunt mulți oameni, cari trăiesc așa, dela mână până la gură!) lumea întreagă sărbătorește tocmai pe un mare dascăl, dela a cărui moarte se împlinesc 100 de ani. E vorba de Pestalozzi, din Elveția.

Pestalozzi acesta a îndurat o mucenicie cum n'au îndurat mulți muritori. Hărtănit din toate părțile, având să sufere din pricina războaielor timpului său, flămânzind de multe ori, pentrucă își trăgea dela gură și ajutora pe cei săraci și pe copiii lipsiți de mijloace, visând o omenire mai pacinică, pe cărările binelui și ale frumosului, Pestalozzi acesta este adus ca pildă minunată de om „idealist“, de om, care are un ideal, o țință mai sus-pusă, decât țința de a-ți infunda buzunarele cu bănet, chiar cu prețul suferințelor celorlalți.

Dacă Ioan Pop-Reteganul n'a fost, de sigur, așa de mare ca Pestalozzi, un învățăcel al lui tot a fost.

Ca lui Pestalozzi i-a sângerat inima și lui Pop-
Reteganul, când poporul de jos suferea, când n'avea
cunoștințele trebuincioase, ca să poată înainta. Ca lui
Pestalozzi i-a spus conștiința respicat și lui Ioan Pop-
Reteganul: aici nu e timp de stat cu mâna 'n sân, aici
trebuie să lucri din greu, ca să scoți carul din pietri!
Ca Pestalozzi a fost cuprins, de multe ori, de sărăcie
— de sărăcia pungii, nu a inimii, că acolo era bogat!
— lăsând să tânjească chiar și pe ai săi, ca să poată
da hrana sufletească elevilor din școală, dar și mulților,
nenumăraților elevi din sutele de sate românești, cari
așteptau bucoavnă întremătoare.

A scris toată viața sa Ioan Pop-Reteganul. Tot-
deauna îi dicta conștiința: ridică! ajută! El n'avea timp,
fiindcă îi era prea scump, pentru gâlcevi, pentru vorbe
spurcate (puse pe hârtie cu nemiluita în zilele noastre!),
pentru fapte, cari să incurce ițele legăturilor omenești.

A cules mii și mii de chiuituri, doine, balade po-
porale, din gura poporului, a adunat minunate „Povești
Ardelenești“*), din literaturi străine a tradus bucăți,
cari descreșesc fruntea, a condus foi pentru popor și
pentru familie, a publicat sute și sute de articole despre
buna chivernisire, despre gospodăria visată a unui
om de omenie, dela sate — și toate acestea din în-
demnul lăuntric de a împărtăși din vistieria sufletului
său și pe cel mai năcăjit om.

Vai, bine ne-ar mai prinde să trăiască Ioan Pop-
Reteganul în zilele noastre! Peana lui și a aceloră de
neamul său să ducă scrisoare românească pe sate,

*) De vânzare și azi, în 5 volume, la I. Clurecu, Brașov.

ca să potolească patimele și să strige conștiinței omenestii : fii conștiința unui om !

Dacă n'avem bucuria să-l numărăm între cei vii, să căutăm să dăm viață nouă celor scrise de el și rămase nouă ca moștenire.

De aceea publicăm de astădată minunatele sfaturi despre locuința omului și despre clădirile economice.

Fiecare țaran cu tragere de inimă și cu glagore în cap va putea să își pună întrebări peste întrebări cetind paginile ce urmează : cum e la mine în ogradă, în casă și cum descrie sfetnicul meu iubit ? Din convorbirea aceasta cu I. Pop-Reteganul mulți vor putea trage foloase, pentrucă numai sfaturi bune a adunat aici dascălul român într'un mănunchiu.

Dacă i-ar urma sfaturile satele românești ar ajunge cu timpul raiuri pe pământ, cu case în bătaia soarelui surprizător, cu șuri, hambare, poiești de-a mai mare dragul, cu oameni sănătoși și mintoși,

Cântărește, cetitorule, fiecare sfat și dă-l mai departe, dacă te lași pătruns de adevărul păstrat în el. Fii un crainic al lui I. Pop-Reteganul, după cum și el, de sigur, a prins puteri dela scrierile marelui dascăl Pestalozzi.

Vezi, așa se răspândește și gândul cel bun dela unul la altul : dela Pestalozzi la Ioan Pop-Reteganul al nostru, -- dela Pop-Reteganul la dta, cel ce lihnește după lumină. De ce să se răspândească numai vorba cea rea, numai gândul scârnav ? De ce să nu prindă puteri și să se împrăștie, ca polenul, ca praful zămis-

litor de flori nouă, al unei flori, sfatul cuminte, pūrces dela inimă?

Să stăm strâmb și să cugetăm drept: în vremurile noastre de dihonie, n'ar fi cu cale ca sfaturi ca acelea ale lui Ioan Pop-Reteganul și de ale lui Pestalozzi să prindă putere și să fie ca nește faruri luminoase, în întunerecul ca păcura, ce ne înprejmuiește de multe ori? N'ar fi bine ca mila față de cei slabi, neajutorați, dornici de înaintare, să călăuzească pe dascălii toți și — după măcelul sângeros — și pe dascălii popoarelor și țărilor, pe diplomați, pe oamenii politici? N'ar fi îndreptățit ca la temelia legăturilor dintre țări și neamuri să așternem, ca nește Meșteri Manole, ca chiag a clădirilor: iubirea?

... Dar aici e vorba de case și gospodăria omului. Și aici avem trebuință de iubire, ca chiag.

Cetește cartea, dă-o mai departe, urmează-i sfaturile!

Sibiu, Februarie 1927.

HORIA PETRA-PETRESCU.

ÎNSEAMNĂ-ȚI! Am lăsat la socotelile din decursul lucrării „coroanele“, în loc să le înlocuim cu leii noștri. Cetitorul poate controla ce vremuri au fost, pretutindeni, înainte, și va socoti acum în lei cele ce le agonisește.

Locuința omului.

Vulpile au vizunii, pasă-
rile cerului au cuiburi, iar fiul
omului nu are unde-și pleca
capul.

Aceste vorbe le auzim noi adeseori în biserică, fără a ne cugeta destul asupra înțelesului lor. Drept și mai drept că până mai ieri-alaltăieri nu prea puteam zice, că „fiul omului nu are unde-și pune capul“, de oarece fiecare om știa barem atâta, cât știe un dobitoc neînsuflețit, că adevărat trebuie să aibă bordeiul lui mare-mic, după cum îi erau puterile. Este și azi o zicală, care sună celorce se leagă de lume: „Mai întâi casă și masă și după aceea boreasă!“

Așa și era până mai ieri-alaltăieri. Feciorul, care voia să se lege de lume, se gândia bine că oare unde-și va duce muierea? Din ce vor trăi? Ce va fi cu urmașii lor? Și așa se cugetă și azi cei înțelepți. Dară — dauna — sunt mulți neînțelepți, cari nu iau în socotință unele ca acestea, ci după ce le-au mijit mustețele, după ce au scăpat de cătănie, hai! că numai cu muier-e-i e dator Dumnezeu! Se leagă

Tanda cu Manda și înmulțesc sărăcia în lume. Baremi de-ar face ca pasările cerului! Că ele, dacă s'au însoțit două laolaltă, lucrul cel dintâi le este să-și facă un cuib potrivit. Și-l fac, e al lor, acolo se așează de dormit, acolo se retrag de vremi grele, acolo-și scot și cresc puii. Singur cucul este care nu face ca alte pasări și dela cuc au luat pildă unii oameni cu mintea ușoară. Dar așa nu e bine. Ba, dacă vom lua bine seama la albine, acolo vedem un lucru foarte minunat. Ele, dacă s'au înmulțit de nu mai pot trăi laolaltă într'o coșniță, lasă pe cele tinere în coșnița cea veche, în casa părintească și cele bătrâne și pățite ies, roiesc, își caută altă casă. Dela aceste animale mici și minunate ar putea lua și omul exemplu, că adecă: dacă și-a crescut copiii, să le asigureze loc de scutire, să le facă câte o căscioară, cât de cât, barem în fundul grădinii, barem afară din sat pe o holdă, numai să știe ei, că acea căscioară este a lor, numai a lor. Așa și fac cei cu bună socoteală. Dar nu toți vreau să facă așa, iar unii și de-ar vrea nu pot face, că s'a urcat năcazul sus deasupra capului lor și mod de a-l arunca jos nu află, că la mulți le lipsește socotința. Și așa e rău. Că ce poate fi mai neplăcut, decât ea părechea de nou căsătorită să se strâmtorească într'o cămărușă a oarecuiva, pentru care trebuie să plătească

bani ori zile de lucru, și din care-i poate scoate stăpânul când va voi? Și cu mare supărare trebuie să spunem, că azi așa se întâmplă în foarte multe locuri. Se însoară loan, ia pe Anuța, ca și când s'ar însoți două pasări, una dela răsărit și alta dela sfințit, și — după nuntă — n'au unde-și pleca capul. Sed un an-doi în cămara unuia, de unde-i scoate dintr'o pricină ori alta. De acolo-și iau bulendrele în cap și merg pe un an-doi în altă cămară; îi umplu copiii, îi umple sărăcia și năcazu-i gata.

Dar așa nu-i bine.

Ian să vedem cum ar fi bine?

Să fim bine înțeleși, că noi scriem numai pentru popor, pentru țărani, că „cei învățați“ s'or ști ei chivernisi și fără sfaturile noastre.

Dacă Dumnezeu ne-a dat copii, trebuie să-i creștem în frica lui Dumnezeu și cu tragere de inimă cătră lucru. Crescuți fiind așa, până le vine vremea căsătoriei, le putem înciripa câte o căscioară, cât de cât. Și iată cum: Punem cazul, că eu am numai o grădină, pe care mi-e casa și două jugărele de loc la câmp; dar la atâta avere am 3 feciori și două fete.

Puțină avere la așa mulți copii! Dar „mare sat e lumea asta, bună gazdă-i Dumnezeu!“ Dau doi feciorași la măiestrii. Când sunt de 17 ani pot fi învățați gata. Având ei măiestrie și fiind cu frica lui Dumnezeu, de

când is de 17 ani, până ajung vârsta însuratului pot face fiecare câte 3—4 sute flr., bani uscați, ori barem atâtea coroane. Bani aceia-i învăț să-i adune la o bancă până se apropie vremea însuratului. Atunci cu acei bani, chiar la saté, le cumpăr câte o fărâmă de grădină și le fac câte o cocioabă de căsuță, care, să poată zice că-i numai a lor. Având junele atâta, făcut din sudoarea lui, își capătă și soție mai curând și mai din oameni, decât atunci, când nu are numai ce e pe el. Pe astă cale se fac căsătorii fericite și viitorul familiei e asigurat. Că, având măiestrul căsuța lui și măiestria cea bună, nu numai că nu duce lipse, dar prinde la stare dacă lucră și cruță. Pe copilul ce l-am ținut acasă, să ne fie sprijin bătrânelor, îl așezăm în casa noastră; pe fete le mărităm și le facem parte, din ce biată avem. Că nu-i mai nesocotit lucru, decât cum fac unii părinți, care-și zic: „Până trăiește nu dau nimănui nimic, după moartea mea — barem să se spânzure, ori își deie-’n cap!“ De aci vin pricine, neînțelegeri, certe, bătăi, procese, sărăcie.

Dar, va întreba cineva, cum să faci zestre fetelor din așa puțină avere și să-ți mai rămână și ție? Cum? Iată așa:

Până-s copiii mici îi ținem cu chiu, cu vai, cum putem. Atunci ni-e mai greu. Dar îndată ce s’au apucat cât de cât, ne sunt de

ajutor, ne fac folos, ne ajută la lucrul câmpului, de nu mai trebuie să aducem tot lucrători pe plată. Atunci am scăpat deasupra năcazului. Am 3 feciori și 2 fete, am dat pe 2 la măiestrii, îmi mai rămân acasă trei de lucru și cu mine sunt patru; pe muierea nu o mai număr, că ea trebuie să stea pe-acasă, sa ne facă de mâncare și să grijească de câte ceva ce avem pe-acasă. Atunci, când toți suntem de lucru, în fiecare an putem face câte o frumoasă sumă de bani uscați. Și iată cum:

Lucrăm tot patru inși. La cele 3 jugărele ce le avem, n'avem ce mocoși tot timpul, deci mergem și lucrăm pe bani la ceice au loc mult și lucrători în casă puțini. Bani căpătați nu-i dăm pe tutun și vinars, nici pe podoabe, ci-i legăm cu șapte ațe. Când noi patru inși am adunat o sumă de 6 fl., nu zicem că ăștia-s ai mei, ceia ai tăi, ci pe toți bine cumpărăm o purcică, din care la anul ne vom mira înșine ce vom avea. Că de avem noroc, din o purcică la anul avem 50—60 fl. numai pe pureei și ea rămâne mai departe pentru prăsiere. Acei 50—60 fl. sunt capital ce-l creștem tot pentru una din fete, la care nu ne atingem. Apoi facem un asemenea capital pentru a doua fată, tot din pureei. Și așa mergând an de an, prindem stare, de ne putem înzestra fetele cu bani gata ori cu vite în prețul părții de moște ce

avem. Iar moșioara rămâne neștirbită pe seama celui mai tânăr copil și a noastră, la bătrânețe.

Dar punem cazul că eu sunt om sărac, n'am decât căsuța, dar am 6 copii, și n'am avut modru ori pricepere a-i da la măiestrii, cu atât mai puțin pe la școale. Nici în cazul acela nu-i iertat să-i las fără ceva căscioară, cât de cât. Și se poate, numai cât trebuie bună purtare și hărnicie. Trebuie să fiu pildă de hărnicie și de cruțare fiilor noștri. De mici trebuie să-i deprind la aceste virtuți. Și, ca să-i pot deprinde, trebuie ca atât eu cât și soția mea să fiu astfel. În casa noastră înjurături și vorbe de hulă să nu se audă; în casa noastră lucruri nefolositoare să nu se aducă; în casa noastră tutun și vinars să nu intre; în casa noastră podoabele să nu aibă loc. Să trăim cu mâncări simple și cu haine simple și să bem apă rece. Dacă ar vedea copiii noștri la alți copii podoabe și ar râvni la ele, să nu zicem: „aceia pot avea, că-s avuți“, ci să le explicăm, să-i facem să înțeleagă că: opinea noastră e tot atât de cinstită ca și ciobota bogatului, ba încă-i mai bună, că-i mai ieftină, mai ușoară și mai călduroasă; să-i facem să priceapă că schimburile noastre cele groase, făcute de mama, nu sunt cu nimic mai puțin frumoase și folositoare decât ale bogăților, cele subțiri; să-i facem să înțe-

leagă că noi de aceea nu fumăm tutun, fiindcă e stricăcios gurilor, ochilor, grumazilor și pieptului; să-i aducem să priceapă că noi de aceea nu bem vinars, fiindcă ne strică mintea și sănătatea, ne sărăcește și ne umple de păcate.

Povățuiți astfel prin vorbe bune și prin pilde adevărate, să tragem nădejdea că și ei vor fi așa, că doară zice proverbul (zicala): „Cum e tata, așa-i fiul; cum e mama, așa-i fata“.

Apoi: dacă pe lângă aceste îi vom deprinde a se ruga lui Dumnezeu cu toată evlavia și-i vom duce cu noi la biserică, se va încuibă în ei și simțul cel moral, care face pe om desăvârșit.

Astfel crescându-i, să nu ne temem că vor duce lipse în lume. Ba, să fim convinși, că și de suntem noi săraci, ei pot să prindă la ceva stare mai bună când vor fi mari. Că, chiar de nu am avut modrul ori priceperea să-i dăm la vreo măiestrie deosebită, îi dăm sluguțe la oamenii cei mai aleși din sat, unde învață lucrurile economice cum se cuvine, și învață a umbla cu plugul și cu carul, cu boii și cu vacile și cu oile, pe lângă ce mai capătă și mâncare, haine și simbrie. Apoi dacă la simbria aceea noi nu ne vom atinge, nici vom suferi ca copiii să o strice pe lucruri nefolositoare, după ce ei au cele de lipsă la stăpâni, ci

vom pune-o mândru frumos la vre-o cassă de păstrare, atunci să fim încredințați că din acea simbrie în 10—12 ani se adună o sumă din care să-i putem face casă cât de bună. Să ne înțelegem :

Când e copilul de 12 ani, de numai de umblat la vite îl poți folosi, are simbrie în bani uscați 12—16 coroane pe an pe lângă hrană și îmbrăcăminte, de aci încolo-i tot crește simbria câte cu 4 coroane la an până e de 16 ani; iar de aci încolo-i suie simbria cât — când e de 25 ani are la 80—100 coroane. Să adunăm :

cu 12 ani are 12 coroane

„ 13 „ „ 16 „

„ 14 „ „ 20 „

„ 15 „ „ 24 „

„ 16 „ „ 28 „

„ 17 „ „ 36 „

„ 18 „ „ 48 „

„ 19 „ „ 56 „

„ 20 „ „ 68 „

„ 21 „ „ 79 „

„ 22 „ „ 86 „

„ 23 „ „ 96 „

„ 24 „ „ 104 „

Suma . 621 coroane

Așadară, pe slujit poate aduna în 13 ani peste 600 cor., cari însă puși la cassa de păstrare cresc, cât cu capul banilor și cu camele cu tot vor fi cam 800 coroane.

Acum, când feciorul e de 24 ani și are haine bune de pe slujit și are bani gata 800 coroane, nu e de disprețuit, că are cu ce-și cumpăra o moină și cu ce-și face pe ea o căsuță. Atunci se poate însura, că-i semn că nu va duce lipse nici ca însurat, dacă a știut a-și păstra agonisita de pe slujit.

Așadar': „Mai întâi casă și masă și după aceea boreasă!“

Oamenii își fac locuințele mai cu plăcere în sat, între alți oameni. Așa e și bine, dacă se poate. Dar oamenii se înmulțesc, grădinile se tot îngustă, cât în urmă trebuie să mai iese oamenii din sat. În capetele satelor lungese ulițe nouă, din holdele de bucate fac grădini, pe ele pun case. Satele se măresc.

Că grădinile sunt mici; de le mai împart, devin atât de strâmte, de nu pot intra cu carele în ogradă, nu au unde pune o poezică pentru o vacă-două, nu au unde pune un cotecior pentru un purcel, nu au unde pune două-trei străturele de ceapă. Unde lucrul stă așa, ar trebui să nu mai bucăță-lească grădina cea veche, vatra părintească, ci la aceea să-i deie pace câtă e, să rămână bătrânilor până trăiește, iar după moartea lor să fie a copilului ce-i va griji la nepuțință. Iar ceialalți frați să se retragă de pe ea, să roiască ca albinele, să-și facă casă acolo unde le este tabla de loc, că drum

trebuie să fie pe lângă fiecare tablă de loc. Acolo în câmp fiind cu casa, țin mai cu înlesnire galițe și unele vituțe, dar cu deosebire se pot îndeletnici cu stupăritul, care este foarte bine răsplătit, dacă omul se ocupă de el cu pricepere. Ba, fiindcă pentru partea de grădină din sat, capătă mult mai mult loc la câmp, își poate face acolo un pomet, cât să-i aducă foloase bănești foarte frumoase. Astfel, ieșind din dosetul satului, în câmp, ar fi ca într'un raiu în pometul lui, între albinele lui. Deci, nu ar trebui să țină atât de morțiș la grădina din sat frații, ce sunt mulți la părinți, ci să iase din el la larg, la câmp. Că, făcând numai unul-doi începutul, s'or muta și alții. Și rău nu va fi din mai multe pricini:

1. N'ar fi așa claie pe grămadă și deci scutiți de certe și neînțelegeri.

2. S'or putea și unii și alții întinde mai după plac, deci toată economia le-ar merge mai bine.

3. Cei duși în câmp își vor putea crește copiii în moravuri mai bune, mai blânde, mai românești, decât când ar fi fost nevoiți a sta îndesați printre câți toți în sat.

4. În câmp fiind, nu li se dă prilej să se întâlnească așa des cu crâșmarul, deci ar mai sta banul și în șerparul lor, nu tot în buzunarul crâșmarului.

5. Fiind cu casa acolo, în mijlocul tablei, ar putea-o gunoi mai bine și mai ușor, ar putea-o lucra cu mai puține cheltuieli și i-ar aduce folos mai mare. Apoi, până la sfânta biserică și de acolo ar putea veni când l-a trage inima. — Prin acestea nu voim a zice, că românii să părăsească satele și să se așeze pe câmp, feri Doamne! Dar zicem, că decât să fim în sat prea îndesați, decât să nu avem unde ne pune locuința în sat, mai bine să ne tragem la câmp, că acolo este loc destul. Ba chiar și ceice nu au dela părinți rămas vreun petec de loc, colo, în fundul hotarului capătă pe un preț micuț o dâlmă, ori un jânaț, unde-și pot face locuința și unde pot începe traiul. Deci: Ori unde, numai să fii în căsuța ta. Mai bine în casa ta pe un vârf de deal, decât într'o cămăruță străină în mijlocul satului!

Cum să ne facem locuința?

La această întrebare par'că văd pe fiecare răspunzând: „Aș ști eu cum să mi-o fac, numai să am modru“. Da, e așa și nu-i așa.

Că unul și-ar face-o, să poată, ca a nănașu-so, altul ca a primarului, altul ca cea parohială. Dar sunt prea puțini, cari se socot, chiar având ceva modru, că nu toate casele cele pompoase sunt și în adevăr sănătoase și potrivite modului său de viață. Și de aci, din această nesocotință, urmează multe rele

pentru oamenii noștri. Așa, de ex., am pus seamă că cine face o casă nouă nu ia mult în socotință cum îi stă grădina, ci o pune pe chibzuite, și când e gata vede că-i cu dosul cătră soare, încât numai după amezi are lumină destulă în ea; ori că atunci vede că ar fi trebuit mai ridicată puțin, că toată tina-i intră 'n tindă, iar în casă toate i se mucelesc de jilăveală; ori că după casă a rămas prea mult loc și pe dinaintea casei de abia poate intra cu carul încărcat. Trebuie pricepere și la așezarea unei case, dacă-i vorba să fie și bună și sănătoasă și frumoasă. Deci când facem o casă nouă, să luăm în socotință următoarele:

1. Să o punem cu fața cătră răsărit ori cătră mează-zi. Să nu ne uităm că a vecinului nu e așa, nu, vecinul a făcut-o cum a știut el, iar noi să o facem cum se aduce mai bine. Că nu-i cel lucru mare. Nu ne vine mai scumpă că o vom face cu fața de cătră soare, decât atunci când o facem cu fața în umbră. Iar folosul nimenea nu-l poate socoti. Casa făcută cu fața spre soare e mai sbicită, mai călduroasă, mai luminoasă, se poate aierisi mai lesne, deci e mai sănătoasă. De ce dară să ne facem pe speșele noastre o casă nesănătoasă, când tot cu acei bani putem face una sănătoasă?

2. Cât numai putem, să o facem bine ridicată. Prin aceasta va fi cu atât mai scutită

de umezeală. Că nimic nu-i mai nesănătos și neplăcut ca o locuință jilavă. Acolo ni se mucezeze toate cele: mobile, haine, vase, mâncări. Locuința jilavă este cuibul multor morburi, de cari nu este medic să ne scape: mătreci, oftică, scorbut, ș. a.

3. Cât numai ne stă în puțină locuința să o facem destul de mare, lungă, largă și înaltă. Cu cât este mai spațioasă (încăpătoare), cu atât aierul nu s'a strica așa curând în ea. Unii, chiar având modru, nu-și fac casele destul de încăpătoare, sub cuvânt că se încălzesc greu, că mânâncă multe lemne ș. a. Dar rău fac. Cu deosebire economii noștri au lipsă de locuințe foarte încăpătoare, că ei au multe de toate de finut în casă, mai ales în timpul iernii.

4. Să nu fie prea apropiată de casa vecinului ori de alte clădiri, ca la caz de un foc mare, să fie mai ușor de apărat, ori cel puțin de scos din ea câte ceva.

5. Dacă numai se poate, între casă și celelalte clădiri să facem fântâna. Prin aceea curtea dinaintea casei se ține mai curată, vitele, când merg la apă, n'au să vină pe acolo. Și, curată fiind curtea, nu ducem în casă pe picioare atâta țină și deci casa o putem păstra mai curată și prin aceea mai sănătoasă.

Dar vorba vorbe scoate: din ce material să ne clădim locuințele?

Aceasta atârnă de puterea omului. Dacă cineva e în stare mai bună, își va face locuința din material mai bun, mai scump; dacă nu prea este în stare bună, și-o va face din ce-i vine mai ieftin. Afară de aceea: unele ținuturi sunt avute de lemne; acolo vezi bine că de lemn vor face locuințele, că le vin mult mai ieftine și făcute bine, sunt cele mai sănătoase, că sunt mai sbricite decât cele făcute din alt material; alte ținuturi sunt avute de piatră, dar sunt sărace în lemn. Acolo, vezi bine, ar fi daună să lăsăm piatra nefolosită și să cumpărăm lemn scump cine știe de pe unde. Sunt apoi ținuturi sărace și în lemn și în piatră, cum sunt unele părți ale Câmpiei. Acolo trebuie să facem piatră măiestrită, trebuie să facem cărămidă. Dar omul sărac cu ce să ardă cărămida? Deci fac bieții oameni cărămida și o pun de se uscă la soare și o folosesc la facerea păreților, așa, nearsă, sub nume de vaioage. Unii nu fac nici atâta, ei construiesc păreții din lutul cleios mestecat cu multă pleavă, pun niște grinduțe, ceva cornișori și lăturele și o acoper cu paie ori cu trestie, de care este multă pe acele locuri. Adecă fac bieții oameni cum pot, nu cum ar voi.

Acum să ne punem întrebarea, din ce material să-și facă casa, celce poate alege, celce are cu ce?

De sigur că mai trainice, mai frumoase și mai sigure în contra focului sunt cele de

piatră, cărămidă, vaioage ori din pământ. Dar mai sănătoase sunt cele de lemn, cu deosebire de lemn de brad ori molid; după ele urmează cele de cărămidă, apoi, cele de piatră, după aceea cele de vaioage și mai puțin sănătoase sunt cele de pământ și cele de grădele, cari sunt și cele mai slabe totodată.

Bine ar fi deci dacă fiecare s'ar năzui să-și facă locuința cât numai se poate de potrivită traiului său și de sănătoasă. Cine are modru, și-o va face mai mare, mai scumpă: cel mai sărac și-o va face mai după a lui putere, dar lipsită de lumina soarelui să nu o facă. Că soarele are atâta putere binefăcătoare asupra omului (ca și asupra tuturor făptuirilor) cât popoarele l-au numit sfânt.

Chiar și poporul nostru ține că soarele e sfânt, că altecum dimineața când se scoală nu s'ar înturna cu fața spre răsărit și nu ar rosti vorbele: „*Sfânt răsărit de soare, ajută-mi!*“ Și încă aceste vorbe le rostește făcându-și cruce!

Drept aceea: De ne facem căsuța ori chiar colibioara cât de mică, cât de sărăcăcioasă să ni-o facem, să știm că e a noastră, să nu umblăm ea bieții țigani cu cortul dintr'un loc într'altul. De ni-am face locașul chiar pe o coastă stearpă, chiar în fundul hotarului, să știm că-i al nostru. Și: ori unde

ni l-am face, pompos ori sărăcăcios, să nu-l lipsim de lumina binefăcătoare a soarelui.

Până la anul 1850, după desrobirea țăranelui, lumea pe la noi era mai năcăjită, mai asuprită; era bietul țăran tot cu frica 'n spate: azi ori mâine mă scoate „domnul“ (boierul) din casă și din olate și mă aruncă colo la cea margine de sat, să-mi fac o cocioabă, de voiu vrea, de unde nu — să merg cât voiu vedea cu doi ochi. Fiind dară tot cu frica în spate că l-a scoate din casă, nu se prea încumeta bietul creștin a-și face cele locuințe mari, largi, frumoase, ci-și îmbondrojea cum putea, un biet bordeiaș lipit cu tină, acoperit cu paie, cu o ferestuică cât o cărămidă și și aceea astupată cu un petec de beșică de bou ori cu un alt petec puțin străvăzător; jos era lipită cu tină, iar sus podul era făcut de grădele și lipit și el cu tină. În acea încăpere numită „casă“ se îndesa bietul creștin cu toți ai lui. Acolo vedeai iarna de multe-ori pe: moșul, bunica, tata, mama, 5—8 copii, butea cu varza, un vițel legat de un pociump, două oi cu mieii, pisica cu puii ei! Iar, toate aceste încăpeau în bordeiaș numai așa, dacă toamna scoteau afară lavițele și masa. Copiii dormeau pe după cuptor, cei bătrâni pe un păcel (prieiu), cei tineri în pat, dobitoacele, cari pe unde puteau. Iar când se întâmpla de făcea pâine ori cu deosebire când pârluia haine, atunci

era bordetașul ca o baie cu vapor. Nici nu puteau trăi cei slabi de plămâni; dar apoi care trăia, să știi că era din fierul omului. Altcum de abia aștepta să treacă Blagoveștenia și nu-ți mai durmiau în casă, numai copiii cei mici cu babele. Alergau care 'n cătrău, prin podurile grajdurilor, prin șuri, numai să scape de aierul casei. Nici nu era modru să se dorească în casă, îndată ce trecea dricul iernii.

Dar a trecut iobăgia. Bietul iobag a devenit și el om. Era stăpân pe pușinul lui. Din casă știa că n'are drept să-l scoată nime, până l-or scoate cei patru cu picioarele înainte.

Deci începu a se gândi bietul țăran a-și face și el locuință mai omenească. Așa încât cu încetul bordeiele cele rămase din timpul robiei fură trase jos și în locul lor fură ridicate case mai potrivite, mai larguțe, mai luminoase. Și era bine așa. Dar veni alt năcaz. Cum a prins unul doi dintr'un sat a-și face case mai cum se cade, nu-i mai ținea locul pe ceialalți să facă asemenea, ba chiar mai cu pont, de s'ar putea; a început un fel de întrecere, cu rost și fără rost. Ba, văzând oamenii că școala și casa parohială, cele făcute din nou, sunt cu uși mari și colorate (văpsite), cu ferestre mari, asemenea colorate, cu padimente de scândură și acoperite cu șindile ori chiar cu țiglă; mai văzând că

preotul și notarul aduc dela oraș scaune și lavite, paturi și mese văpsite, zic : văzându-le aceste oamenii, au prins a-și face și ei așa. Și nici aceasta nu ar fi fost lucru rău, dacă îl făceau numai cei ce-l putură face, dar prinseră a-l face și ceice nu aveau cu ce, și în pripa mare, numai să nu se lase mai pe jos. Astfel mi-s'a dat să văd, că în ograda de unde azi ieșeau câte 2 boi buni și câte două vaci, dar pe ea era o casă veche slabă, la anul am văzut o casă mare cât o curte boierească, dar numai ea singură; nici boi, nici vaci, numai cei patru păreți. Acum roade omule din ei, înjugă-i și mulge-i pe ei!

Aci e răul, că ne ridicăm mai sus decât ne ajung puterile, apoi ne înglodăm în datorii.

Cine are de gând să-și facă o casă ori altă clădire scumpă, facă ca sașii. Adune ani de-arândul materialul, pe nesimțite. Dupăce 'l-a avea tot adunat gata până la un cuiu, vază și-și agonisească bani pentru măiestrii, iar pe încetul, ca să nu se ciugulească de toate vitele deodată, cu atât mai puțin să se bage dator. „*Mai bine sătul și fără datorii în colibă, decât flămând și plin de datorii în palută!*“ Că, de suntem flămânzi și înglodați în datorii, cu jale și cu rușine ieșim din palută, dacă însă nu suntem nici datori, nici flămânzi, atunci cu signă ședem și într'un bordeiu, numai să fie al nostru.

Deci, spre încheiere, voiu spune numai atâta :

Fie omul cât de sărac, să se năzuiască a-și face locuința lui, căsuța lui, căsicioara lui, și de ar fi cât de mică, numai să știe că-i a lui. Apoi: fie cineva în stare cât de bună, nu cheltuiască nebunește cu facerea casei, cât să rămână în urmă numai cu ea. Că mi s'a dat să văd și cazuri de acelea, unde câte unul și-a făcut casă și cu ea și-a mâncat toate vituțele și a luat și bani împrumut, iar dupăce a fost casa gata, a fost nevoit a o vinde, numai să se plătească de datorii. Și pe această cale au devenit săraci pe veci.

Deci, ca și la alte lucruri, așa și aci trebuie să ținem cumpănă: nici prea jos, dar nici prea sus, că tot celce se ridică — smerise-va!

Clădiri economice.

Un econom harnic are în ograda sa: casă, fântână, șură, grajd, cotețe pentru porci, cotețe pentru galițe, șopru pentru fân, grânar, pentru bucate, coșer (coșteiu) pentru cucuruz ș. a.

Să vedem cum ar trebui să fie acelea, ca să-i aducă folosul dorit?

Fântâna. „La fântâna bună mulți oameni s'adună“, e o vorbă veche și adevărată. Dar

ca să avem o fântână bună nu atârna totdeauna dela voia și puterea noastră. Că de multe-ori cheltuim cu facerea unei fântâni preț de o vacă bună, și când e gata — apa ei nu-i bună de beut, ori că după un timp seacă, de nu-i în ea nici un strop de apă. Ce facem atunci? Ne scărpinăm în cap, ne ciudim, fără nici un folos. Deaceea trebuie să fim cu băgare de seamă la facerea unei fântâni ca: a) să o săpăm departe de gunoiu ori de groape mocirloase: ea să fie unde avem locul cel mai sbicit din ogradă; b) să săpăm fântâna pe secetă. Mai bine în dricul verii, când sunt secetele cele mai mari, ori în dricul iernii, când asemenea e secetă. Fântâna săpată pe secetă în veci nu rămâne seacă, vezi bine dacă am săpat-o destul de afundă. Că nu-i destul să săpăm până dăm de apă, ci și după aceea mai trebuie să săpăm de vre-o jumătate de metru, ba și de un metru întreg. Dacă în fundul fântânii am dat de prund, atunci să fim încredințați, că apa va fi bună, numai să nu facem apoi în apropierea ei gunoiarul, nici să lăsăm a se ținea baltă în apropierea ei.

Fântâna trebuie zidită cu piatră. Mai buni sunt bicoșii mari, culeși de pe lângă râuri. Dacă de aceia nu avem, atunci folosim piatră de stan. În fundul fântânii, până nu începe a clădi piatra, punem întâiu colaci de lemn de stejar. Aceia îi încheie măiestrul în fundul

fântânii. Sub ei pune niște pietri mari, pe o formă de groase, ca nu cumva ei apropiați fiind de fundul fântânii și închegați cu acela, să astupe isvoarele.

Fântâna se clădește în formă conică, adecă la fund mai strâmtă și de ce se apropie de gură, de aceea se tot lărgeste, numai frumos și aproape pe nesimțite.

Ajunși cu clădirea pietrilor până deasupra fântânii, acolo punem un strat gros de lespezi de piatră, care să treacă ca de o palmă bună peste suprafața pământului, și pe ele așezăm cotețul fântânei. Acesta îl facem de lemn, ori dacă avem de-a îndemână o baie de piatră bună, lășăm să ni-l facă din o piatră groasă, pe care pietrarii o scobesc ca un butoiu mare. Jur-împrejurul cotețului fântânii să prunduim bine cu pletriș, ca să fie locul mai ridicat decât curtea; atunci nu s'ar putea scurge apa din curte în fântână. Pe lângă fântână să ținem pururea curățenia cea mai mare. Să adunăm mereu balegile ce le lasă vitele când vin la adăpat. Că de le lășăm acolo, ele se moaie de ploi și zama lor străbate prin pământ în fântână și prin aceea apa capătă un gust rău. Afară de aceea ne facem și daună, dacă nu ducem balegile pe gunoier, că gunoierul este baia de aur a economului; acolo trebuie se adunăm toate balegile și gunoaietele, acolo au să se dospească și de

acolo le ducem pe locul, ce are lipsă de îngrășare.

Din fântâni scoatem apa cu coșa, găleata ori cu cana. Dacă fântâna este chiar la fața pământului cu gura, atunci ne plecăm și luăm cu vasul apa din ea; dar dacă e mai afundă, atunci trebuie să avem un cârlig. Cârligul acesta e slobod, dacă fântâna nu-i mai afundă de un stângin; dar de-i mai afundă, atunci ne-ar fi prea greu, deci cu capătul din sus îl înțepenim de cumpăna fântânii și el stă acolo înțepenit, atârând cu un capăt în jos. Din fântânile cu cumpănă e ușor de scos, de aceea astfel sunt cele mai multe fântâni ale țăranilor noștri. Unii însă, cari sunt în stare mai bună, au la fântână roată cu lanț și la capătul lanțului găleată de scos. Aceste sunt bune într'atâta că cuprind loc mai puțin decât câmpoana și încât acoperit fiind cotețul fântânii, ca să nu putrezească roata, prin aceea e scutit și cotețul de putrezeală și-i scutită și fântâna, de nu plouă și nu ninge în ea.

Mai sunt și fântâni cu pompă. Acelea sunt bune într'atâta, că se scoate din ele apa mai ușor și acoperite fiind nu ne temem că doară va cădea ceva în ele, precum: pui, câni, mâțe ori chiar oameni. Dar s'a dovedit că apa nu-i așa bună din fântânile cu pompă, ca din cele slobode, deschise, unde poate umbla aerul.

Se mai ivește o întrebare : La fântânile ce sunt făcute lângă drum, de cară apă tot satul din ele și toți drumarii, e bine să fie găleată stătătoare, cu care să scoată cine ar voi, ori să nu fie găleată, și să-și ducă fiecare om vas de acasă, dacă vrea să scoată apă ?

Aci e greu de judecat, că: de punem acolo găleată statornică, beau din ea toți, cu răi cu buni, curați și necurați, unul după altul, cât de multe-ori ne îngrozim aducându-ne aminte cine a beut apă din găleată și după cine trebuie să bem noi. De nu punem găleata statornică la fântână atunci e alt rău: fiecare își bagă în fântână vasul lui, spălat-nespălat, cum a dat Dumnezeu. Multe vase numai în fântână se spală, și apoi noi să bem apă după ele !

Deci : fântânile publice, adecă acele ce sunt făcute lângă drum, din cari are drept să iee ori-cine, să fie cu pompă și numai cu pompă. Atunci vom fi scutiți de greața, ce ne mănă de multeori, văzând după cine. trebuie să bem și vom fi scutiți și de frica de a ne îmbolnăvi, bând nu știu după cine. Fântânile din curte însă le vom face cu roată ori cu cârlig înțepenit în cumpănă. De sunt cu cârlig ori cu roată, e bine să aibă ușă deasupra și să ținem fântâna acoperită până la timpul scoaterii de apă, ca să nu cadă în ea puii de găină ori alte

dobitoace, ori chiar copii. Că și astfel de cazuri s'au întâmplat.

Ori-cum va fi însă fântâna, chiar de nu i-ar fi bună apa de beut, numai de folosit la bucătărie și de adăpat, dar să o avem în ograda noastră, că o fântână la casă ne folosește cât un argat harnic. De sine se înțelege, că fântâna trebuie rânită (curățită) dacă nu de două-ori, baremi odată în an. Atunci scoatem din ea apa toată cu molul ce s'a așezat în fund cu tot, ba și un rând de pietriș și punem altul curat, și de-i apa dulce punem un grunz de sare în fundul ei.

* * *

Economul cel harnic și cu prindere bună se cunoaște de pe clădirile economice, ce le are și de pe rânduiala, ce ține într'ânsele. De departe îi vezi casa, grajdul, șura și altele. Oamenii noștri făceau mai de mult toate clădirile deosebite, aci era casa, mai încolo poiata, de altă parte șura și altele. Dar în timpul din urmă au prins a și le aduna mai laolaltă, și aceasta din cauză, că grădinile se tot strâmtează. Așa vedem în unele părți, că de casă e legată șura și de șură grajdul, iar în grajd sunt anumite închizături pentru porci și sub coperișul grajdului și legat cu grajdul este cotețul găinilor, iar sub el cotețul porcilor de îngrășat (cocina). Adeacă, pe unele locuri sunt mai toate clădirile unui gospodar sub un singur acoperiș mare de sindilă.

Acest metod de a clădi își are partea bună și partea rea: partea bună este, că cuprindem cu clădirile loc mai puțin, vine mai ieftin încâtva facerea lor și cu o singură privire le vedem pe toate; iar partea rea este, că la caz de un foc mare — feri Doamne! — nu scăpăm cu nimic, toate se fac seum odată, nimic nu putem scoate.

Drept aceea, cât numai putem, între casă și celelalte clădiri să rămână loc lărguț, pe care punem fântâna, ca la un caz de foc să putem băga în ea țevă unei tulumbe de împrășcat apă și așa să putem scăpa barem unele clădiri. Altcum curtea largă-i bună și pentrucă în ea putem ținea mai multe galițe, se poate ținea mai curată, au în ea mai mult loc de alergat viteii și purecii, putem înturna carăle mai cu înlesnire, au în ea loc mai multe lemne de foc, colo, iarna, când mai numai de adusul lemnelor stăm. Deci curtea trebuie lăsată largă și celelalte clădiri depărtate de casă. — Sub un acoperiș se pot pune următoarele clădiri și adecă în rândul acesta :

Șoprul de fân	șura	grajdul	cotețul pen- tru galițe
			cotețul de porci

Acestea sunt bune laolaltă, că pe astă cale nu pierdem nimic din nutreț. Când venim

de pe câmp intrăm cu carul încărcat în șură, din el aruncăm nutrețul după cum chibzuim: în podul grajdului, pe podlac, deasupra șurii ori în șopron.

Nutrețul, care știm că-l vom folosi mai de vreme, ni-l vom pune mai de-a îndemână, iară cel de plugărit, îl vom pune la un loc unde să nu umblăm până pe timpul plugăritului. Având astfel întocmite clădirile, se cruță mult nutreț, că: la descărcat cade în șură pe sbicit, ce cade, de unde îl adunăm fără balegi de vită și fără grinzae rele; sub scut fiind nutrețul, nu pierdem nici un pai din el, că nu-l strică ploile la vârf și la podină, ca în claie; afară de aceea, ori pe vreme bună, ori pe vreme rea, vitele capătă nutrețul tot sbicit; având întocmirile, așa e mai cu spor și descărcarea carălor și putem folosi la ea și copilandri, cari nu sunt încă măiestri în clădirea clăilor. Din aceste motive se se recomandă acest fel de clădiri laolaltă.

Șoprul sau fârtaiul pentru nutreț trebuie să fie larg, ca în el să putem pune tot fânul, trifoiul, lucerna și mazărichea ce o producem. Pe podul grajdului vor avea loc otăvurile, pe podlac deasupra șurii, fânul cel mai bun ce-l ținem pentru timpul plugăritului.

Șura e bine să fie cât de largă, dacă se poate să încapă în ea și cară încărcate cu fân ori cu grâu. Că de multe ori căratul fânului și al grâului se întâmplă printre ploi,

astfel că încărcăm pe vreme bună și de abia am ajuns cu carăle acasă, și prinde a cura ca din cofă. Atunci, de nu avem unde le scuti, ni se face gunoiu fânul uscat gata și adus acasă. Ba de plouă câteva zile suntem siliți a-l duce afară din sat și a-l arunea jos, ca să nu se aprindă pe car.

Șura-i bună să fie largă și pentru îmblătitul grânelor și pentru desfăcutul cucuruzului. Că dacă-i ea mare, poți face aceste lucruri pe orice vreme, pe vreme bună ori rea.

Grajdul să fie destul de larg și de înalt, ca vitele să aibă loc destul și aier destul. Nimic mai neplăcut decât un grajd scurt, cu deosebire pe timpul fătării vacilor. Grajdul trebuie podit cu podele tari de lemn, iar sub podele să fie canal (șanț) pe unde să se scurgă pișalăul și de unde să meargă singur în gunoier. Ca să nu se jilăvească, de aborul vitelor nutrețul pus pe podul grajdului, podul trebuie bine și grosuț lipit cu lut, barem de 2 degete. Păreții grajdului — ori de ce ar fi ei — trebuie lipiți bine pe dinlăuntru și pe dinafară și cu deosebire pe dinlăuntru trebuie să văruiți barem odată în an. Darul omoară ouăle multor insecte, ce s'au înmulțit prin păreți și nimicesc și germenii unor boale, ce ar fi intrat în ei dela vreo vită bolnavă. — Ușa grajdului și o ferestruie ce e deasupra ei e bine să fie

de cătră soare, că atunci putem mai bine aierisi grajdul, când cere trebuința.

Lipit de grajd stă cotețul porcilor iar deasupra lui cotețul găinilor. Ar zice cineva că acesta nu e bine acolo, deoarece porcii s'ar umple a de păduchi de găină. Dar nu-i așa, că doară cotețul găinilor vine lipit bine ca de un lat de mână de gros. Dara punem pe jos năsip iar iarna pleavă în toată săptămâna odată. Iar când punem pleavă ori năsip proaspăt, pe cel vechiu îl aruncăm pe gunoiu dimpreună cu găinațul.

În perețele grajdului este o ușiță pro-văzută cu grătare. Ușița aceea rămâne deschisă peste iarnă, ca să intre căldură la găini, că atunci vor fi mai ouătoare și nu le va trebui nici hrană așa multă. După ce în-ceată frigul, ușița aceea se va închide.

Dindărățul cotețului de porci este gu-noierul, care e săpat în pământ ca de $\frac{1}{2}$ —1 metru. Gunoiul din grajd îl aruncăm în gu-noier prin o ușiță anume lăsată spre acel scop, gunoiul porcilor și al găinilor asemenea îl aruncăm acolo, precum și orice gunoaie se mai fac prin casă și prin curte. Aci n'ar strica să vorbim și despre *ieșitori*.

Ieșitorile sunt de tot trebuincioase în ograda fiecărui om. Că ce este mai uricios decât a vedea pe după casă și pe după casă și pe după șură și prin grădină tot necură-tenie, tot balegă de om? Și ori rușine ori

ba, — pe la cei mai mulți din economii noștri vedem că-i așa. Fiecare se pune și-si împlinește lipsele trupești unde-l apucă. Dar nu e bine așa. De o parte e lucru rușinos a se goli omul în vederea lumii, de altă parte ne facem pagubă mare prin aceea. Că gunoiul de om (escrementele), este gunoiul cel mai scump. De aceea oamenii cu bună chibzuială au ieșitori, unde se adună gunoiul omenesc și de unde în fiecare iarnă se cară pe lucernă ori alte fânațe. Baviilor este cel mai prețuit gunoiu. Oamenii noștri spun, că e greșos și e spurcat. Să zicem că e așa, dar oare alte bălegare sunt mai curate? Și iată le adunăm și le cărăm pe locuri și folosim.

Așa ar trebui să facem și cu gunoiul oamenilor; să-l ducem pe loc și să-l băgăm sub brazdă ori să-l împrăștiem subțirel pe fânațe și să vedem atunci ce fân mult și bun vom face.

leșitoarele trebuiesc făcute în apropierea gunoierului, ca din ele să curgă gunoiul în gunoier și să se amestece cu celalalt gunoiu. Pe de laturi trebuie să fie cu păreți de scândură, iar înlăuntru cu o ladă, copertșul căreia are o gaură pe care ne punem. Din lada aceea gunoiul să se poată scurge pe gunoier. Făcând așa, gunoiul cel bun nu va face nimărui greață, ci ne va aduce folos că-l vom împrăștia pe locuri dimpreună cu

alte gunoaie. leșitorile să aibă ușe, care să se poată închide bine.

Clădiri economice mai sunt grânarul și coșerul (coșteiu). Unii fac grânarele de bârne ori de scânduri, și sub ele fac celarul (pivnița). Nu sunt rele astfel de grânare într'atâta, că în ele au bucatele tot mereu aier proaspăt, care intră și iese prin crepăturile dintre bârne ori scânduri. Au însă o scădere: sunt expuse focului mai tare decât grânarele făcute din piatră și cărămidă, ba și decât cele făcute din grădele și lipite cu var gros. Altcum, în caz de nenorocire, și acestea ard, deși nu atât de repede.

Coșarele le fac oamenii noștri din grădele ori din lanțuri. Și unele și altele sunt bune. În ele stă cucuruzul mult mai bine decât pe podurile caselor și se uscă mai frumos. Afară de aceea, cucuruzul pus gros pe podul casei, îngreună tare casa, iar el se mucezește mai ușor decât în coșare, unde străbat prin el razele soarelui și vântul. Afară de aceea cucuruzul pus pe podul casei de multe ori, se afumă într'atâta, de ustură mălaiul ori mămăliga din el.

De clădirile bunului econom se țin și gardurile, cari sunt de atâta însemnătate, cât a ieșit chiar proverbul: „gard bun, vecin bun“. Până acum s'a pus mai puțin preț pe garduri. Dar acum, din ce se înmulțesc pomăriile, din ce se simte tot mai tare lipsa

gardurilor. Din pricina unei strungi din gard, pe care a intrat un porc, un vișel, ori vreun copil nepriceput, s'au întâmplat neînțelegeri, gâlceve și chiar procese. De aceea un bun econom nu-și lasă grădina neîngrădită. Gardul îl facem după cum ni-e starea și după cum e ținutul în care trăim: de nulele, de scânduri ori chiar de zid. Din toate însă ar fi cele mai bune și mai frumoase gardurile vii, cari adecă se fac din tufe de spini, măceși, porumbei și altele.

Ce am spus în articolul despre *Facerea caselor*, trebuie să mai spunem și acum, adecă:

Ori de ce clădire economică avem trebuință, să nu stăm cu adunarea materialului până „ne arde la degete“, ci tot materialul trebuit să-l adunăm pe rând, cu deosebire iarna cu săniile, când putem aduce mult mai ușor, pe lângă că atunci nu ne pierdem nici zilele de lucru. Și să nu ne apucăm a face clădiri până n'avem materialul adunat. Să facem cum fac sașii, cari au grămezi de piatră și de lemne de lucru adunate cu ani înainte, și adună tot mereu, cât, chiar de se pun să clădească ceva, le mai rămâne material, atâta au adunat. Pe când la oamenii noștri rar de le ajunge materialul când dau a clădi ceva. Și numai îi vezi când e dricul lucrului umblând după 2—3 bârne, după câteva care de piatră.

Mai rău fac aceia, cari se apucă de clădi fără material adunat și cu bani de împrumutat. Decât așa — mai bine să nu clădim nimic, că de clădim, de cele mai multe ori ne scărpinăm în cap câte zile trăim.

Având casa și clădirile economice în bunăstare, nesmintit să le asigurăm în contra focului. Că în timpul din urmă în multe locuri s'au isecat focuri grozave, cari în câteva ceasuri au făcut cenușă din munca bieților oameni dintr'o viață întreagă. În așa cazuri, dacă casa și clădirile au fost asigurate, banca le dă numai decât banii, să-și poată face altele în loc.

Deci: Clădiri economice bune și potrivite stării noastre, acele făcute din material adunat de cu bună vreme și acele asigurate în contra focului! Dar să nu uităm nici aceea: Să nu le facem pe bani de împrumut, mai bine să ne folosim cum vom putea până vom aduna și material și bani. Că văzut-am oameni făcând casă ori altă clădire pe bani de împrumut și acele — la câțiva ani s'au dat cu doba cu grădină, deci au rămas de daună nu numai de clădiri și de munca pusă, ci și de grădina, care până într'aceea nu era îngreunată nici cu un ban.

Reteag, Ianuarie 1901.

De ce nu-și dau oamenii noștri copiii la măiestrii?

Cu întrebarea asta mi-am sfărmat mult capul. Nu mă puteam nici-decum împăca cu încăpăținarea oamenilor noștri, cu răspunsul ce mi-l dădeau când îi povățuiam să-și deie copiii la măiestrii. Unul îmi răspundea: d'apoi cum a trăit tata și el a trăi; altul zicea: scurme și el pământul ca mine, de vrea să trăiască; altul zâmbea: doară m'a ferit Dzeu, să nu-mi văd copilul potlogar; un altul se scărpină după ureche: poate că n'ar fi rău, dar vezi dta, așa ne-am pomenit Scurt. Pe câți îi povățuiam, toți îmi răspundeau ba și iară ba.

Fiind lucrul așa, iar eu voind să-mi fac merite patriotice-naționale, că am dat nașiei câțiva măiestri harnici, după cari apoi vor urma alții și alții, până să avem o puternică clasă de mijloc; îndemnat fiind și de ziariștica, care mereu ne îmbărbăta și spunea că datoria inteligenței dela sate, a preoților și învățătorilor este, ca să facă să înțeleagă pe oamenii noștri a-și da copiii la măiestrii, voind să urmez prescrișelor gazetarilor noștri, mă pun într'o sărbătoare de iarnă și

adun poporul la școală. Și ne punem, eu cu preotul, mai întâi el din scriptură, apoi eu din viața practică, a cetera poporului câte toate despre bunătatea măestriilor, despre datorința noastră de a ne face copiii măestri, despre traiul cel cu ticneală al măestriilor, despre cinstea ce o au în societate măestrii harnici, în fine despre tot ce poate spune un om, care vrea să-și desfășure ideile sale. Și au ascultat oamenii noștri cu cea mai mare băgare de seamă, deși i-am ținut doară două ceasuri. Iar după ce am gătat eu, a mai recapitulat preotul spusele mele și i-a provocat ca să-și deie pe față părerea despre cele ce le-am vorbit noi în mod atât de convingător.

Mai întâi — par'că și acum văd — a înaintat spre noi un moșneag cărunt, care a zis cam în modul următor :

„După cât înțeleg eu, părintele și cu învățătorul ne povățuiesc că, acei cari avem copii mulți și moșii micuțe, să mai dăm copii și pe la meșterii din orașe, ucenici, ca să învețe măestriile. Eu, ce să zic, sunt om bătrân, poate nu pricep bine, dar paremi-se că înzădar e osteneala părintelui și a învățătorului. Și iată de ce :

„Noi ne avem obiceiurile noastre, cari se deosebesc de ale orăşenilor; ne avem portul nostru, năcazurile, dar şi bucuriile noastre, cari nu se unesc cu ale orăşenilor şi de cari nu ne desparte, numai sapa şi lopata. Apoi, că unii creştini au copii mulţi şi moşii mici, aşa a vrut Dzeu. Cei cu copii mulţi se vor băga gineri şi nurori la cei cu moşii mari şi toţi s'or întrunchia. Dai, mare-i pământul, toţi putem seurma în el, unul ici, unul colo, vor seurma şi copiii noştri ca noi, şi vor merge trăind în lume, dar vor trăi în legea lor, în limba lor, în portul lor, în obiceiurile lor, în satul lor, unde şi cântii îi cunosc; nu vor mai lua lumea 'n cap ca ci-flindarii, cari n'au căpătâi.... De nu va fi o poruncă aspră de sus, bunăoară cum e porunca pentru cătunie, din satul nostru nu cred să meargă nimenea la oraş la meşteşug.

„Că meşteşug e plugul, drăguţul de el, mai bun meşteşug nu cer dela Dzeu sfântul pentru tot neamul meu. Apoi, de se strică o roată la car, aci e crâsnicul, o încălţă mai pe pont decât petecoşii cei din oraş. Raful îl trage Țiganul pe ea. De alți meşteşugari nu are lipsă satul nostru.

„Apoi știu că feciorul crâsnicului, numai să vină din cătane, ne-a face carăle și din nou, că doară vede lume, iar Țiganul cu copiii lui ar putea înfereca carăle și dela 3 sate și-ar putea potcovi vitele la tot Ținutul acesta, da-i năcazul că nu au ce lucra tot mereu, că uite la noi în sat, drept că e numai un Țigan, dar în satele vecine sunt și câte 2—3 Țigani într'un sat, și toți ar trăi, cât se bat care de care să lucre mai ieftin. Apoi doară numai nu vom lua brușul de mămăligă din mâna Țiganului, să-l dăm la copiii noștri, câtă vreme ei își pot câștiga traiul ca plugari...

RGU Cluj / Central University Library Cluj

După moșneag se apropie primarul satului, un om tinăr. om așezat, cu stare bună, cunoscător de nițică carte. El începu cam în modul următor: „Moș Ștefan — că așa se cheama moșneagul, care vorbise mai înainte, — Moș Ștefan a spus drept, când a zis că copiii noștri nu vor merge la oraș la meșteșuguri; asta și eu o întăresc.

„Numai cât eu am altă pricină din care a-și dori ca neam de neamul meu să nu meargă la oraș ca ucenic la meșteșug. Am un prietin la oraș, ne cunoaștem din cătunie.

El e ciobotar. Merg, mai ales iarna, eând e frig, merg câte pe un ceas-două la el de mă desmorțesc. Are curte largă, de mulțori trag și cu carul la el în curte. Scurt: ne avem bine; îl cerc și mă cearcă. Când e acasă, așa pace și rânduială bună-i în căsoaia unde lucră cu ucenicii și cu calfele.

„Dar cum iasă el dintre ei, apoi țigănia-i nimica pe lângă ce-i acolo. Cei mai mari înjură și ceartă pe cei mai mici; cei mai mici dau să plângă și să amenințe că vor spune la stăpân; atunci cei mai mari se hâlbăresc, dau după cei mici cu ce le cade-n mână, apoi iar se împacă, că dau bani de aduc cei mici țabac și vinars și le dau și lor. Am văzut într'o după-ameazăzi de iarnă, când am stat tot cu ei în căsoaie, că stăpânul lor era la târg cu marfă de vânzare. Atunci mi-am zis: Vai, că slabă școală învață pruncii aceștia! Și par'că mai pe tot locul de așa școală dau bieții ucenici. li trimit bieții părinți de acasă ca pe niște floricele nevinovate și îi strică cu desăvârșire ștregarii din orașe. Drept aceea, mai bine rămână prost în satul lui, decât să se facă orășan derbereu și om stricat. Deci, părin-

tele și domnul învățător facă bine și ierte, dar eu din a mea minte zic, că mai bine rămână fiecare 'n satul lui, deocamdată.

„De va cere trebuința ca în satul nostru să fie măestri, vor veni ei din oraș, că acolo-i greu locul de ei, n'au unti nici ce lucra, nici ce mânca. La care va veni apoi la noi în sat să șeadă, la acela nu zic că nu voiu îndemna pe câte un om mai sărac să-și deie copiii; dar până atunci ba“.

Eu priveam la preotul și preotul la mine; apoi zise unul din noi: „Auziți oameni buni, ce au spus moș Ștefan și primarul? Cine mai are gust să spună vreo vorbă, că noi de aceea ne-am adunat să ne sfătuim. Spună fără frică tot ce are la inimă, apoi vom spune și noi ce mai avem de spus“.

Atunci se apropie diacul, un om bătrân și pățit, om cu mare trecere la poporul din sat și din satele vecine. El zise numai atâta:

„Cinstiți oameni de omenie!

„Dorbe bune ne-au spus părintele și învățătorul nostru; rău e că ne așezăm toți elate pe grămadă câte pe o moșioară de n'ai ce spune de ea. Bine ar fi ca din copii de ai noștri să învețe tot felul de meșteșu-

guri și pe lângă moșioara ce biată au, să mai poarte și meșteșugul. Unul să facă care, altul să le inferece, altul să facă ciobote, altul buți, altul să facă pieptare și alte lucruri. Bine ar fi, dar vezi că-i năcazul că nu afli în oraș meșteri de legea noastră și de limba noastră. *) Apoi, de-i dai la meșteri de neam străin, ei încă se înstrăinează de neam. Și decât să se înstrăineze de neam — de le-ar umbla cât de bine — mai bine rămână în neamul lor și-'n legea lor și de vor mânca numai odată în zi. Asta-i părerea mea. Cine are altă părere mai bună, spună-o, că domnii nu ne iaie-'n cap pentru aceea".

— „Mai are gând să spună careva ceva? +
întrebă preotul; iar unul din mulțime se apropie de noi și începă așa:

„Am eu de zis câteva vorbe. Știi că eu sunt om sărac și am o gloată de copil. M'au fost sfătuit părintele și învățătorul încă astă toamnă să duc pe Pătruț la oraș, să-l dau ucenic la un meșter bun. N'am făgăduit nici *cea*, nici *hois*. Le-am mulțăm de sfat și le-am spus că m'oi mai gândi. Și m'am gândit

*) Acum au sosit alte timpuri. 1927!

aşa de bine că m'am dus la oraş. Acolo un orăşan, la care mai în tot anu-i vând câte vreo două poame, m'a îndreptat la unul ce face mese şi paturi şi scaune; ei că-i fecior de popă românesc. Bucuria mea, că fecioraşul meu o să înveţe un meşteşug, de care nu t-o fost ruşine nici la un copil de popă. Şi merg înlăuntru. Adecă acolo ceva jupâneasă ştroncănia bagseama ungureşte ori nemţeşte cu nişte copii mici, iar un bărbat, ceva jupân şi el, jâlulia o scândură. Eu dau bună ziua, ca omul. Dar credeţi că jupâneasa doară a zis „sănăiate bună“? Feri Doamne! A zis el: Da ce veste ne aduci bade? D'apoi uite, dta eşti feciorul popii din satul cutare?

— „Eu.

— „Da m'o trimis un om dela noi că nu t-ai lua copilul de ucenic, să-l înveţi meşteşugul dtale?

— „Ba l'oi lua, de-i trecut de 13 ani şi să ştie bine ceti şi scrie, atunci îl iau şi în 5 ani de zile îl dau învăţat gata şi-i dau şi de mâncare, el numai haine are să-i dele; ori că de vrea să-l învăţ în 4 ani, mi-a da 100 fl. pentru învăţătură, ori că de vrea să-l învăţ în 3 ani, îmi va da 200 fl.

„l-am mulțămît și m'am dus făgăduindu-i că o să spun cui m'o trimis. Iar pe cale m'am gândit așa: Dacă ăsta-i fecior de popă, de ce a luat el pe jupâneasa aceea de muieră, care bagseamă nici nu știe românește, că altcum n'ar trudi pe niște amărîți de copii mici cu ștroncănături de acele?”

„Nu dau pe Pătruț la nici un meșter, că și el s'a însura ca feciorul acel de popă, de eu nu m'oi putea înțelege cu noru-mea și cu nepoții mei. Mai bine rămână sărac în satul lui, în legea lui și între oamenii lui...”

Acum eram lămurîți.

Poporul nu vrea să-și deie copiii la măestrii ca să nu-și piardă legea și limba și să nu se înstrăineze de obiceiurile și de moravurile cele bune țărănești. Și drept are. Dar dacă căpătăm *măestri morali, de legea și limba lui*, atunci nu mai fuge el de bine, că cunoaște el că *măestria-i plug de aur* în vremea de azi, dar pentru plugul cel de aur nu-și părăsește el limba și legea; mai bine ară cu plug de lemn, fie chiar și în brazdă străină. Deci, cine îndeamnă pe popor a-și da copiii la măestrii, să se înformeze mai întâi unde sunt măestri harnici, de omenie,

creștini buni, nededați beției, oameni cu stare și cu socoteală, oameni cucernici, de legea și limba noastră, și *acolo* să-i îndrepte.

Că, drept și mai drept, decât să-l ducă la un meșter rău, bețiv ori plin de alte păcate, mai bine-l bage slugă la un om de omenie, că mai multă bucurie va avea după el.

BCU Cluj Library Cluj
Cuprinsul:

	Pag.
Locuința omului	7
Clădiri economice	25
De ce nu-și dau oamenii noștri copiii la măiestrii	39

De I. Pop-Reteganul au mai apărut în biblioteca de față (Nr. 126) povestirile : **Luceă — minte slabă.**

BIBLIOTECA UNIV

0776 16. VI. 1928

CLUJ

Intemeiată la 1861 de marii metropoliști Andreiu Șaguna dela Sibțiu și Alex. Sterca-Șulușiu dela Blaj, defrunțașii neamului nostru de atunci: Tim. Cipariu, George Barițiu, Axente Severu, cav. I. Pușcariu, baron Vasile Pop, Dr. I. Rațiu, Iacob Bologa ș. a. cu scopul de a înainta cultura poporului român prin tipărire de cărți bune și folositoare, a înființat și va înființa și susținea bibliotecii populare în fiecare comună, bibliotecii regionale în fiecare centru de despărțământ și o bibliotecă mai mare centrală; a întemeiat și va întemeia și susținea muzee regionale în centrele despărțământelor, pe lângă un mare Muzeu Central; a ridicat și va ridica și susținea case naționale în toate comunele românești; a aranjat și va aranja expoziții etnografice (de porturi, de jocuri naționale etc.), de agricultură, de grădinărit, pomărit, de copii, industriale, artistice ș. a.; a ținut și va ținea conferințe și prelegeri populare; a acordat și va acorda premii și burse (stipendii); a înființat și va înființa bănci populare, cooperative ș. a.; a instruit și va instrui pe analfabeți (pe ceie nu știu ceti și serie). „Asociațiunea” e împărțită în despărțăminte (cercuri), iar acestea în comune sau agenturi. 4 persoane pot face o agentură și cere prin directorul despărțământului o bibliotecă dela

Abonați publicațiile „Asociațiunei“!

„TRANSILVANIA“

Cea mai veche revistă românească din Ardeal

Apare lunar.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunii” 100 Lei
pentru nemembri 200 Lei

Abonați-vă la „Biblioteca Poporală“.

Ultimii numeri conțin următoarele:

- Nr. 128. „De cețit și răs-gândit“, material pentru șezătorile noastre culturale.
- Nr. 129. Calendarul „Asociațiunii“ pe anul 1927 întocmit de Horia Petra-Petrescu.
- Nr. 140. 1 Decembrie 1918, conferență pentru serbarea Unirii Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu Patria-Mamă, întocmită de Romul Simu, secretarul adm. al „Astreii“.
- Nr. 141. Dine Crăciunul, piesă de teatru pentru copii, în 2 acte de Elena C. Sporea.
- Nr. 142. Fapte de împlinit pentru întărirea și prosperitatea neamului.
- Nr. 143. „Grivei“, și alte povestiri, de Horia Petra-Petrescu.
- Nr. 144. Piatra credinței, povestire din viața poporului de Coriolan Brediceanu.
- Nr. 145. Casa țăranului român, sfaturi de Ioan Pop-Reteganul

Cea mai răspândită publicațiune poporală

„BIBLIOTECA POPORALĂ

A ASOCIAȚIUNEI“

e îngrijită de secretarul literar al „Asociațiunii“
cu sprijinul celor mai buni scriitori pentru popor.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunii“ 50 Lei
pentru nemembrii 70 Lei

Adresa: „ASOCIAȚIUNEA“ Sibiu, Strada Șaguna 6.